

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
ЦЕНТАР ЗА СТРУЧНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУКА

НАСТАВНА ПРОГРАМА

ДЕЛОВНО РАБОТЕЊЕ

IV година

ЕКОНОМСКО - ПРАВНА И ТРГОВСКА СТРУКА

деловен секретар

Скопје, 2002 година

1.ИДЕНТИФИКАЦИОНИ ПОДАТОЦИ

1.1. Назив на наставниот предмет : ДЕЛОВНО РАБОТЕЊЕ (СМЕТКОВОДСТВО)

1.2. Образовен профил и група струки на кои им припаѓа наставниот предмет

1.2.1 Образовен профил: Деловен секретар

1.2.2. Група струки: Економска, правна и трговска струка

1.3. Диференцијација на наставниот предмет

1.3.1 Предмет карактеристичен за образовниот профил

1.4. Година на изучување на наставниот предмет

1.4.1. Четврта година

1.5. Број на часови на наставниот предмет

1.5.1. Број на часови неделно : 3 часа

1.5.2. Број на часови годишно : 99 часа

1.6. Статус на наставниот предмет

1.6.1. Задолжителен

ЦЕЛИ НА НАСТАВНИОТ ПРЕДМЕТ

Целта на наставата по наставниот предмет деловно работење (сметководство) е ученикот да стекне знаење и умеење за водење на сметководствената евиденција и утврдувањето на резултатите од работењето.

Од општата цел на наставата по предметот деловно работење (сметководство) произлегуваат следниве посредни цели:

- Ученикот да ја сфати улогата и значењето на евиденцијата на сметководствените настани кај деловните субјекти како основа за донесување на одлуки од страна на менаџерските и другите стручни органи;
- Да се запознае со основните принципи, постапки и стандарди во сметководствената наука и практика;
- Да го разбере значењето и карактеристиките на финансиското сметководство и содржината на сметководниот план;
- Да го евидентира готовинскиот и безготовинскиот платен промет;
- Да ги евидентира материјалите;
- Да ги евидентира трошоците;
- Да ги евидентира готовите производи;
- Да ги евидентира трговските стоки;
- Да ги евидентира побарувањата и обврските;
- Да го разбере значењето на утврдувањето и распределбата на финансискиот резултат;
- Да следи и применува законски прописи за сметководството;
- Да користи современи технички средства во наставата и во работењето;
- Да развива чувство и стекнува навики за уредно, брзо и точно извршување на работата.

3.ПОТРЕБНИ ПРЕТХОДНИ ЗНАЕЊА

За успешно следење и совладување на програмските содржини од предметот деловно работење, односно за постигнување на утврдените цели, потребни се претходни знаења стекнати од наставниот предмет, однови на бизнисот од прва и втора година и деловно работење од втора и трета година.

4. ОБРАЗОВЕН ПРОЦЕС

4.1. Структура на содржините за учење

Тематска целина	Број на часови	Конкретни цели	Дидактички насоки	Канцеларија меѓу тематските целини и меѓу предметите
1. Основи на сметководството 1.1. Вовед	3	Да ја сфати улогата и значењето на сметководството; -Да ги објасни принципите на книговодителството и основните на двојното книговодство.	Се објаснува за принципите и основите на двојното книговодство со цел учениците да го разберат значењето и улогата на сметководството.	<i>1. Основи на бизнисот за И година</i> Тематска целина: -Економика на бизнисот
1.2. Средства, обврски и капитал	5	Да се запознае со поимот и групирањето на средствата; -Да се запознае со поимот и групирањето на обврски и капитал; -Да се запознае со улогата, формата и значењето на билансот на состојба; -Да изработи биланс на состојба.	Се презентира шематски приказ за групирањето на средствата и обврските во билансот на состојба. -Се организираат вежби за проследување на структурата на билансот на состојба и за запознавање со начинот на неговата изработка преку поедноставен пр(индивидуална работа во парови)	<i>1. Основи на бизнисот за И година</i> Тематска целина: -Економика на бизнисот

1.3. Приходи и расходи	4	Да ги разликува трошоците од расходите и да ги групира расходите;	Се објаснува и се прикажува групирање на приходите и расходите, со користење на графоскоп или ЛЦД проектор;	<i>1.Основи на бизнисот за И година</i> Тематска целина: - Трошоци
		-Да ги сфати приходите и нивното групирање; -Да изработи биланс на успех (во скратена форма)	-Презентира изработка на поедноставен пр. На билансот на успех по скратена форма(Т форма) со цел само да се запознаваат учениците со неговата структура	<i>2.Деловно работење за ИВ година</i> Тематска целина: -Средства, обрски и капитал.
1.4.Сметководствени настани и сметки	8	-Да се запознае со поимот за сметководствен настан и основните групи на настани; -Да ги сфати поимот и суштината на сметките и правилата за книжење на сметките; -Да ги примени четирите групи на настани за книжење на сметките за средствата и изворите; -Да ги отвори сметките врз основа на билансот на состојбата; -Да го утврди салдото на сметките и да ги разликува формите на сметките (едностанична и	-Се води дискусија за влијанието на основните групи на настани врз билансот на состојба. -Се организираат вежби преку групна работа за четирите групи на настани на средствата и изворите и за презентација на резултатите од групната работа; -Се организираат вежби за отворање на сметките преку индивидуална работа.	<i>2.Деловно работење за ИВ година</i> Тематска целина: -Средства, обрски и капитал.

		двостанична)		
1.5. Книговодствени книги	6	-Да го дефинира поимот контрање; -Да контира во документот -	Се презентира и објаснува начинот на контрање во документи и книговодствени книги (налог за	<i>2.Деловно работење за ИВ година</i> Со сите тематски целини

		<p>Налог за книжење; -Да го објасни и изработи дневникот како хронолошка евиденција; -Да ја објасни суштината на главната книга како системска евиденција; -Да ја сфати суштината на помошните книги и нивната класификација.</p>	<p>книжење, главна книга и помошни книги) ; -Се организираат вежби за книжење и изработка на дневник, главна книга и помошни книги (се препорачува индивидуална работа) ; -Се води дискусија со цел учениците да ги утврдат стекнатите знаења за средствата, изворите, приходите и расходите и да ги поврзат со содржината на сметководниот план.</p>	
<p>ИИ Финансиско сметководство ИИ.1. Сметковен план</p>	<p>6</p>	<p>-Да се запознае со поимот, карактеристиките и значењето на финансиското сметководство; -Да ја разработи содржината на сметководниот план (функција на класите и групите) ; -Да ја прилагодува постапката од основи на сметководството со употреба на сметководен</p>	<p>-Се води дискусија за карактеристиките и значењето на финансиското сметководство; -Се организира индивидуална ил тандемска работа за изработка на практични примери на сметководствени настани од основите на сметководството со употреба на сметководниот план.</p>	<p><i>1.Деловно работење за ИВ година</i> Тематска целина : -Сметководствени настани и сметки</p>

		план.		
--	--	-------	--	--

ИИ.2. Евиденција на готовински и безготовински платен промет	11	<p>-Да го евидентира готовинскиот платен промет (касови документи) ;</p> <p>-Да го евидентира плаќањето со чекови меѓу правните лица;</p> <p>-Да го евидентира безготовинскиот платен промет (банкарски документи)</p>	<p>-Се објаснува за евиденцијата на готовинскиот платен промет;</p> <p>-Се објаснува, организираат и координираат вежби за пополнување на касови документи и евиденција во налози за книжење;</p> <p>-Се објаснува за евиденцијата на безготовинскиот платен промет;</p> <p>-Се објаснува, организираат и координираат вежби за пополнување на банкарски документи и евиденција во налози за книжење</p> <p>-Се препорачува пополнувањето на документите и евиденцијата да се презентираат, објаснуваат и увежбуваат со употреба на компјутер.</p>	<p><i>1.Деловно работење за ИИ година</i></p> <p>Тематска целина:</p> <p>-Внатрешен платен промет.</p>
---	-----------	---	--	--

ИИ.3. Евиденција на материјали	9	<p>Да се запознае со набавката на материјали, ситен инвентар, амбалажа и автогуми;</p> <p>-Да го евидентира потрошокот на материјали во употреба;</p> <p>-Да го евидентира потрошокот на ситен инвентар, амбалажа и автогуми во употреба.</p>	<p>-Се презентира и објаснува изработка на примери од евиденцијата на материјалите, изработка на фактура, приемница, испратница, каклулација, требовање и книжење во налог (се препорачува калкулацијата да се изработи со пресметка на данокот на додадена вредност, но не на единица материјал туку вкупно)</p> <p>-Се препорачува пополнување на документите и евиденцијата да се презентираат, објаснуваат и увежбуваат со употреба на компјутер.</p>	<p>1.Основи на бизнисот за И година Тематска целина: -Економика на бизнисот.</p> <p>2.Основи на бизнисот за ИИ година. Тематска целина: -Управување со производството.</p> <p>3.Деловно работење за ИИ година Тематска целина: -Набавно и продажно работење.</p>
ИИ.4.Евиденција на трошоци	9	<p>Да ги класифицира и евидентира материјалните трошоци;</p> <p>Да ги класифицира и евидентира нематеријалните трошоци;</p> <p>-Да ја евидентира амортизацијата;</p> <p>-Да ги евидентира платите и др трошоци од тековното работење.</p>	<p>-Се води дискусија за видовите на трошоци, за нивната висина во еден пресметководен период, како и за структурата и динамиката на трошоците во сметководниот план;</p> <p>-Се објаснуваат и демонтираат и индивидуални вежби за основните документи за потрошокот на материјали, услуги и плати (фактура,</p>	<p>1.Основи на бизнисот за И година Тематска целина: -Економика на бизнисот.</p> <p>-Трошоци</p> <p>2.Основи на бизнисот за ИВгодина. Тематска целина: -Приходи и расходи</p>

			платен налог, патна сметка и платен список)	
			-Се препорачува примерите за евиденција на трошоците да се објаснуваат, презентираат и увежбуваат со употреба на компјутер.	
ИИ.5.Евиденција на готови производи	8	Да го евидентира приемот на залихи на готови ; -Да ја евидентира продажбата на готови производи.	-Се објаснува за приемот на залихи и продажбата на готовите производи ; -Се организираат индивидуална или тандемска работа за евиденција на продажбата на готовите производи. -Се препорачуваат примерите на евиденцијата на готовите производи да се презентираат, објаснуваат и увежбуваат со	<i>1.Деловно работење за ИВ година</i> -Евиденција на материјали ; -Евиденција на трошоци ; <i>2.Деловно работење за ИИ година</i> Тематска целина : - Набавно и продажно работење

			употреба на компјутер.	
ИИ.6. Евиденција на трговски стоки	20	<p>-Да ја евидентира набавката на трговската стока во магацин по набавни и по продажни цени;</p> <p>-Да ја евидентира набавката на трговска стока во продавница;</p> <p>-Да ја евидентира продажбата на трговската стока на големо;</p> <p>-Да ја евидентира продажбата на трговската стока на мало.</p>	<p>Се објаснува и презентираат примери и ги поттикнува учениците за пополнување на документи за набавка и продажба на трговски стоки: Фактура, испратница, приемница, калкулација, повратница, требување и други (преку индивидуална или тандемска</p>	<p><i>1.Деловно работење за ИИ година</i></p> <p>Тематска целина:</p> <p>-Внатрешен стоков промет (набавно, продажно, транспортно и складишно работење)</p>

			<p>Работа) ;</p> <ul style="list-style-type: none"> -Се објаснуваат примери за евиденција на набавката и продажбата на трговски стоки врз основа на документите. -Се организира посета на друштво кое врши трговска дејност, со цел да се согледа и да се дискутира за начинот на евиденција на набавката и продажбата на трговските стоки. -Се препорачува примерите за пополнување на документите и за евиденција на трговските стоки да се изработуваат и со употреба на компјутер. 	<p><i>2.Деловно работење за ИВ година</i></p> <p>Тематска целина:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Средства, обврски и капитал; -Приходи и расходи. <p><i>3.Основи на бизнисот за И година</i></p> <p>Тематска целина:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Економика на бизнисот -Трошоци
ИИ.7.Евиденција на побарување и обврски	4	<ul style="list-style-type: none"> -Да ги евидентира побарувањата од вработените за кусоци, штети и аванси за службени патувања; -Да ги евидентира одобрените кредити и отплатата на кредитите; 	<p>Се објаснуваат, презентираат примери и се поттикнуваат учениците преку индивидуална или тандемска работа да вршат евиденција на побарувањата и обврските;</p>	<p><i>1.Деловното работење за ИИ година</i></p> <p>Тематска целина :</p> <p>Извори на финансирање.</p> <p><i>2.Деловно работење за ИИИ година</i></p> <p>Тематска целина:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Банкарски работи

		-Да ги евидентира дадените кредити и наплатата на кредитите.	-Се препорачува примерите за евиденцијата на побарувањата и обврските да се изработуваат и со употреба на компјутер.	
ИИИ. Утврдување и распределба на финансискиот резултат	6	-Да ја утврдува и распределува добивката -Да ја утврдува и покрива загубата -да го изработи билансот на успех.	Се објаснува и прикажува шематски биланс на успех; -Се организира, координира и контролира индивидуална или тандемска работа за утврдување и распределба на добивката, утврдување и покривање на загубата, како и за изработка на билансот на успех.	<i>1.Деловно работење за ИВ година</i> Тематска целина: -Приходи и расходи

4.3. Организација и реализација на наставата по предмет

Прозесот на учење во наставата по наставниот предмет *деловно работење*, се изведува преку стручно – теоретска и практична настава во училницата, организирани посети на трговски друштва и институции, организирани информативни средби, разговор и дискусии со претставници – стручни лица од практиката, во училиштето или во институциите и друштвата, се цел да се интегрираат знаењата и ставовите со практичните умеења на учениците. Наставата по овој наставен предмет се реализира и преку индивидуални домашни задачи, кои можат да се изведуваат дома и во училиштето. Образовните активности по предметот *деловно работење* се организирани во две полугодија, четири тримесечија и неделен распоред на часовите.

4.4. Наставни сретства и помагала

За поуспешна реализација на целите на наставниот предмет *деловно работење*, потребно е да се користат : графоскоп, графофолии, ТВ, видеорикордер, видео ленти, компјутерска опрема, ЛЦД проектор, публикации, обрасци, шеми и сл. Потребна литература за реализација на наставата, како за наставниците така и за учениците е учебник за овој наставен предмет, наставни помошни материјали, стручни списанија.

5. Оценување на постигнувањата на учениците

Оценувањето на постигнувањата на учениците се врши преку континуирано следење во текот на учебната година, усно и писмено, преку две писмени работи (една за И полугодие и една за ИИ полугодие од учебната година), креативноста, постигнувањата и резултатите од тимската работа, индивидуалните домашни работи, покажан интерес и активно учество на учениците на часовите. Во текот на учебната година учениците се оценуваат со најмалку две оценки за секое полугодие, а се утврдуваат полугодишни и годишни оценки. Доколку не се исполнат барањата, врз основа на утврдените критериуми за оценување, се постапува според законската регулатива.

6. Кадровски и материјални предуслови за реализација на наставната програма

6.1. Основни карактеристики на наставниците

Покрај условите пропишани со Законот за средно образование, наставникот треба да ги поседува следниве персонали, професионални и педагошки карактеристики: да поседува способност за професионално и педагошко само образување; да го мотивира и да влијае позитивно на ученикот со својот начин на изразување, углед, појава, подготвеност за дополнителна работа, образование, систем на вредности и идеали; да соработува со другите наставници, стручни работници, социјални партнери, стручни институции; да поседува сподобност за изведување на наставата и комуникација со учениците; да поседува способност за примена на современа образбна технологија; да поседува способност за планирање, организирање, воведување новини во наставниот процес; да е комуникативен и креативен, да го познава добро македонскиот јазик и кирилското писмо.

6.2. Стандард за наставен кадар

Завршени студии по економија ВИИ 1, со здобиена педагошка – психолошка и методска подготовка и положен стручен испит.

6.3 Стандард на просторот за наставниот предмет

За реализација на Наставната програма по *деловно работење*, ќе се користи училница и кабинет опремен со компјутери и други наставни сретства, помагала и опрема согласно Нормативот.

7. ДАТУМ НА ИЗРАБОТКА И НОСИТЕЛИ НА

ИЗРАБОТКАТА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

7.1. Датум на изработка: мај 2002 година

7.2. датум на превземање: мај 2008 година

7.3. Состав на работната група:

1. Снежана Димовска, советник, раководител, Биро за развој на образованието, Скопје
2. Д - р Блаже Недев, професор, член, Економски факултет, Скопје
3. Нада Циева, наставник, член, ДСЕПУ “Васил Антевски - Дрен”, Скопје

4. Виолета Спасеска Китановиќ, наставник, член, ДСУЕБ “Арсени Јовков” , Скопје

5. Ромео Костадинов, уредник, член, Економско Биро БС, Скопје

8. ПОЧЕТОК НА ПРИМЕНА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Датум на започнување: 01.09.2002 година

9. ОДОБРУВАЊЕ НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Наставната програма по *деловно работење*, ја одобри (донесе) : министерот за образование и наука со решение број 11-3368/1 од 24.06.2002 година.